

اقتصاد سوریه ۱۳ سال قبل سقوط کرد

ترک‌ها چطور شیره صنایع دمشق را کشیدند؟



مهدی عبداللهی
دیپلمات اقتصاد

باسقوط دولت بشار اسد، گرچه بخشی از مردم برای ابراز شادی به خیابان‌ها آمدند و مخالفان یا معارضان مسلح نیز پرچم پیروزی برافراشتند، اما خبرها نشان می‌دهد طی چند روز اخیر رژیم صهیونیستی اغلب زیرساخت‌های دفاعی این کشور را مورد هدف قرار داده و درحال خلع سلاح سوریه است. پرواضح است دولت آینده سوریه هر شخص و گروهی که باشد، علاوه بر مشکلات اقتصادی، با انبوهی از چالش‌های دفاعی و امنیتی نیز روبه‌رو خواهد شد که علاوه بر ۱۳ سال جنگ، همین حالا نیز توسط جنایتکاران صهیونیست درحال تخریب است. اما از موضوعات دفاعی و امنیتی که بگذریم، چالش اصلی دولت آینده سوریه، بحران‌های اقتصادی است که از چندسال پیش بر سر دولت بشار اسد آوار شده بود. برخی گزارش‌های رسمی از جمله گزارش کمیساری عالی سازمان ملل متحد درامور پناهندگان نشان می‌دهد ۹۰ درصد از مردم سوریه زیر خط فقر قرار دارند و درین آن‌ها کودکان زیادی در فقر شدیدند. تخریب زیرساخت‌ها، بحران تأمین نیازهای اولیه، تخریب مسکن، قیمت عجیب و غریب مسکن، کمبود غذا و مشکلات تغذیه‌ای، در کنار مشکلات مربوط به تأمین آب، برق و سوخت و... همه چالش‌هایی اند که دولت آینده را با دیوار سخت و اقیامت روبه‌رو خواهد کرد. در بین همه گرفتاری‌هایی که مردم مظلوم سوریه به‌واسطه عملکرد دولت بشار اسد، تحریم‌های ظالمانه خارجی و خیانت‌های خارجی از رژیم صهیونیستی گرفته تا ترکیه متحمل شده‌اند، اما نکته قابل تأمل ماجرای سوریه، برپنده ظاهری آن یعنی ترکیه است. آمارها نشان می‌دهد سهم ترکیه از بازار سوریه از حدود ۱۰ تا ۱۲ درصد در قبل از جنگ، حالا به ۵۰ درصد از کل بازار رسیده است. این وابستگی به ترکیه، قطعا برای دولت آینده سوریه نیز چالش کوتاه مدت و میان مدتی خواهد بود. همه این‌ها در حالی است که ترک‌ها در جنگ سوریه با داعش، در سمت مقابل دولت سوریه قرار داشتند.

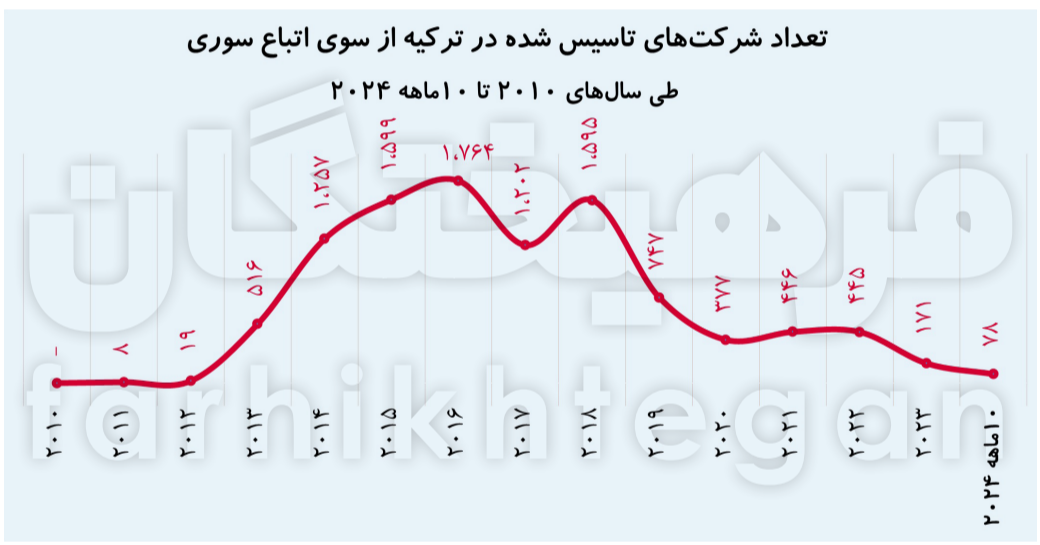
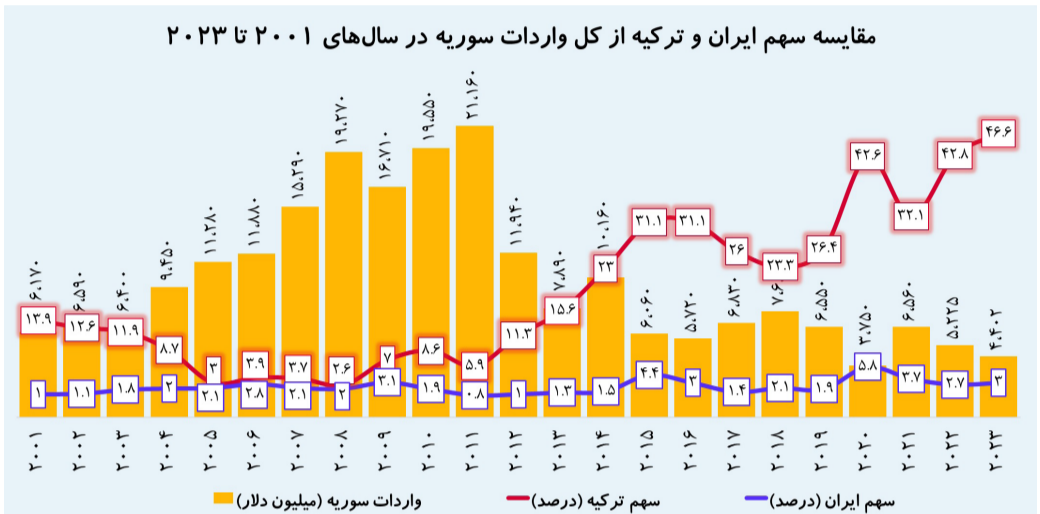
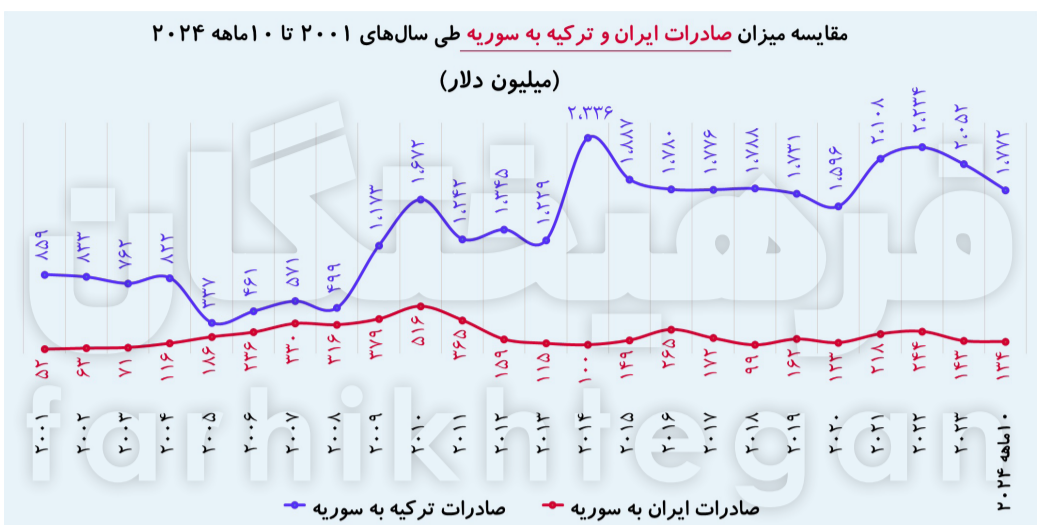
تأسیس ۱۰ هزار شرکت در ترکیه توسط سوریه‌ها

در پایان سال ۲۰۱۸، تعداد موسسات صنعتی سوریه بین ۶۵ تا هزار واحد تخمین زده شده بود عدلی که در آغاز جنگ داخلی سوریه، ۱۳۰ هزار واحد بوده است. گزارش‌ها نشان می‌دهد برخی از تأسیسات صنعتی سوریه به طور کامل و برخی بخش‌هایی از آن‌ها به مناطق ساحلی داخل کشور یا به طور کلی به بیرون مرزهای سوریه نقل مکان کرده‌اند. علاوه بر جنگ، عوامل دیگری از جمله تحریم‌های اقتصادی و مشکلات تأمین مالی ناشی از آن، امکان واردات ماشین‌آلات مدرن و قطعات یدکی مورد نیاز صنایع را فراهم نکرده و مسیر تولید برابری واحدهای صنعتی باقی مانده در این کشور دشوار می‌کند. براساس گزارشی که انجمن نساجی ایران از صنعت نساجی تهیه کرده، پس از شروع جنگ، برخی از تجار سوری سرمایه‌های خود را به صنایع فعال از جمله صنعت نساجی در کشورهای خارجی از جمله اردن و امارات منتقل کرده‌اند. تخمین زده می‌شود حدود ۳۰ درصد از سرمایه‌گذاران سوری که از کشور گریخته‌اند، یعنی نزدیک به ۵۰ هزار نفر، حالا در مصر مشغول به سرمایه‌گذاری در رستوران‌ها، کافه‌ها و کارگاه‌های خیاطی هستند. در کنار کشورهای عربی، تعداد زیادی از صنعتگران سوری به مقصد ترکیه کوچ کرده‌اند. براساس آمارهای اتحادیه اتاق‌های بازرگانی و بورس ترکیه (TOBB)، اتباع سوریه طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۱۰ ماهه سال جاری میلادی در مجموع ۱۰ هزار و ۲۲۴ شرکت در ترکیه تأسیس کرده‌اند که بخشی از آن‌ها مربوط به صنعت نساجی است.

سقوط نساجی سوریه به نفع ترکیه

آمارهای کوچ صنعتگران سوری به کشورهای همسایه، از جمله کوچ به ترکیه، از این منظر حائز اهمیت است که زمانی صنعت نساجی سوریه بالاتر از صنعت رقیب خود در ترکیه و در صدر خاور میانه بود. براساس گزارش انجمن نساجی

طبق این آمارها، حجم واردات سوریه از ۵۰۰ تا ۹۰۰ میلیون دلار در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۸؛ به یک میلیارد دلار در سال‌های ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۳ رسیده و این میزان بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۲۳ بین ۲٫۲ تا ۱٫۸ میلیارد دلار بوده است. همچنین سهم ترکیه از کل واردات سوریه در این مدت از ۱۳ تا ۴۳ درصد در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۲؛ به بیش از ۳۰ درصد در سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹؛ و به ۴۳ و ۴۷ درصد در دو سال اخیر رسیده است. سهم ۴۷ درصدی ترکیه از بازار وارداتی سوریه در حالی رخ می‌دهد که سهم ایران از این بازار بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۳ حدوداً بین ۳ تا ۲ درصد در نوسان بوده است.



ایران، صنعت نساجی در سوریه برای نسل‌ها سنگ بنای اقتصاد این کشور بوده و قدمت آن به حضور این کشور در مسیر جاده ابریشم برمی‌گردد. ابریشم برای مدتی طولانی جزء منسوجات اصلی سوریه بوده و محصولات ابریشمی این کشور، از جمله پارچه دمشقی و پارچه ابریشمی زربفت سوری، بسیار محبوب و مشهور بودند. در سال‌های اخیر نیز با وجود مشکلات و پیامدهای منفی جنگ داخلی سوریه، صنعتگران سوری همچنان به حفظ این صنعت مهم ادامه می‌دهند. ارزش تولیدات بخش نساجی این کشور از ۸۳۳ میلیون دلار در سال ۱۹۹۵ به رقم ۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ رسید. در سال ۲۰۰۹، صنعت نساجی ۲۷ درصد از خالص تولید صنعتی غیر نفتی سوریه و نزدیک به ۴۵ درصد از صادرات غیر نفتی این کشور را تشکیل می‌داد.

علاوه بر ابریشم، پنبه نیز یک محصول استراتژیک در سوریه به حساب می‌آید که از یک قرن پیش به طور گسترده در این کشور پرورش داده شده و افزایش کاشت آن موجب رونق صنعت ریسندگی پنبه‌ای آن شده است. تا سال ۱۹۷۴ که نفت جایگزین آن شد، پنبه مهم‌ترین محصول صنعتی سوریه و مهم‌ترین منبع درآمد این کشور بود که تا یک سوم درآمد صادراتی آن را تشکیل می‌داد. در ۱۹۷۶، سوریه دهمین تولیدکننده پنبه در جهان و چهارمین صادرکننده آن بود. بنابر اطلاعات موجود تا سال ۲۰۰۹، صنایع پنبه و ریسندگی در انحصار بخش دولتی و باقی بخش‌ها به جز بخش‌های کوچکی که در اختیار شرکت‌های تعاونی و تحت کنترل بخش خصوصی بوده‌اند، قرار داشت. هم‌اکنون بین ۲۰ تا ۳۰ درصد از جمعیت این کشور در فرآیند تولید و فرآوری محصولات پنبه‌ای مشارکت دارند. علاوه بر پنبه، پشم و نایلون نیز از منسوجات مهم سوریه محسوب می‌شوند و واحدهای صنعتی نساجی در سوریه اغلب در شهرهای حلب، دمشق، حمص و حماه متمرکز هستند.

بیش از یک دهه بعد از شروع جنگ، صنایع نساجی از تمام پیامدهای منفی بحران پیش آمده در سوریه، از جمله تخریب و غارت تأسیسات، مهاجرت کارخانه‌داران و کارگران فنی، تحریم و دشواری تأمین مواد مورد نیاز برای تولید، تأثیر پذیرفته است. بر اساس آخرین مطالعات انجام شده در حوزه نساجی سوریه، تخمین زده می‌شود که تا ۷۰ درصد از کارخانه‌های نساجی سوریه به دلیل جنگ تعطیل یا نابود شده باشند و نسبت تعداد موسسات صنعتی نساجی به کل موسسات صنعتی از ۱۵ درصد در سال ۲۰۱۰ به ۲٫۹ درصد تا سه ماهه سوم سال ۲۰۲۲ کاهش یافته است. از سوی دیگر، داده‌های رسمی نشان می‌دهد سطح زیر کشت پنبه در سوریه در سال ۲۰۲۲ حدود ۲۹ هزار هکتار بوده که این رقم در مقایسه با حدود ۲۰۰ هزار هکتار زمین پیش از شروع جنگ، عدد بسیار کوچکی است.

جنگ ۵ درصد بازار سوریه را تقدیم ترکیه کرد

جنگ داخلی سوریه یکی از پیچیده‌ترین درگیری‌های تاریخ معاصر است. عوامل مختلفی مانند تنوع قومی و مذهبی و پیچیدگی ساختار سیاسی و اجتماعی همچنین عوامل چند جانبه خارجی و منطقه‌ای به شدت بر بحران در این کشور تأثیر گذاشت. براساس برخی گزارش‌ها، با وقوع جنگ در سوریه تقریباً ۶٫۵ میلیون نفر در داخل سوریه آواره شدند و بیش از دو میلیون نفر به عنوان پناهنده از مرزها عبور کردند. این تغییرات جمعیتی و همچنین وضعیت درگیری بر بخش‌های تولیدی سوریه تأثیر نامطلوبی گذاشت که منجر از بین رفتن زیربنای تولیدی و تشدید وابستگی این کشور به ویژه به ترکیه شد.

سوریه با عراق، رژیم صهیونیستی، اردن، لبنان و ترکیه مرز خاکی و با قبرس مرز آبی دارد. گرچه برخی از این کشورها شرکای تجاری اصلی سوریه‌اند، اما در بین آنها، برنده اصلی در بازار سوریه، کشور ترکیه است. این کشور در حالی که در طول دوره جنگ ۱۳ ساله هم پناهندگان سوری بوده و هم در کنار معارضان سوری ایستاد، اما سهمش از بازار این کشور به‌طور قابل توجهی افزایش داشته است. در این خصوص، آمارها نشان می‌دهد حجم واردات سوریه از کل جهان طی سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۳ از ۶٫۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۱ به ۲۱ میلیارد دلار تا سال ۲۰۱۱ رسیده و این میزان با شروع جنگ داخلی در این کشور تا سال ۲۰۲۳ به ۴٫۴ میلیارد دلار سقوط کرده است.

می‌کنند. این رسانه می‌نویسد که نزدیک به ۲۰۰ کامیون نفتکش پر از نفت غارت شده تنها در ماه ژوئیه توسط نیروهای آمریکایی به خارج از

سقوط ۹۰ درصدی تولید نفت سوریه

که سوخت اصلی سوریه را البته به صورت بسیار محدود نسبت به تقاضا تامین می‌کند. خوراک نفت پالایشگاه بانیناس و حمص در شرایط ایده‌آل روزانه معادل ۲۴۰ هزار بشکه بوده که تولید ۴۰ تا ۴۰ هزار بشکه‌ای نفت این کشور کفاف آن را نمی‌دهد. در نتیجه کشور سوریه در دوره بشار اسد روزانه حدود ۵۰ هزار بشکه نفت از ایران خریداری می‌کرد تا بتواند آن را در پالایشگاه‌های نیمه فعال خود فرآوری کند. البته پالایشگاه بانیناس هم یک پالایشگاه با فناوری قدیمی مربوط به دهه ۶۰ بوده و همانند پالایشگاه حمص نیاز به تعمیرات و بازسازی دارد. شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران ۲۵ تیر ماه سال جاری تقاضنامه همکاری برای بازسازی پالایشگاه حمص را امضا کرده بود که با پایان یافتن حکومت بشار اسد سرنوشت آن نامعلوم است. فرسودگی پالایشگاه‌های سوریه و نبود خوراک نفت مورد نیاز آنها باعث شد که فرآورده‌های نفتی مورد نیاز مردم از جمله بنزین و گازوئیل نایاب شده و در سایه کاهش درآمدهای نفتی دولت بشار اسد برای واردات سوخت، با کمبود جدی مواجه شود. حسن شمشادی، دبیرکل سابق اتاق مشترک بازرگانی ایران و سوریه در این باره می‌گوید: «مردم سوریه برای یک پاک‌بنزین باید ۲۴ ساعت در صف می‌ایستادند. در طول روز فقط سه ساعت برق در سوریه برقرار بود ولی در ادلب برق ترکیه ۲۴ ساعته وصل بود.»

سوریه منتقل شدند، زیرا واشنگتن رویه خود را برای سرقت منابع سوریه برای فروش به خارج از کشور تشدید کرده است.

حسن حسینی خبرنگار

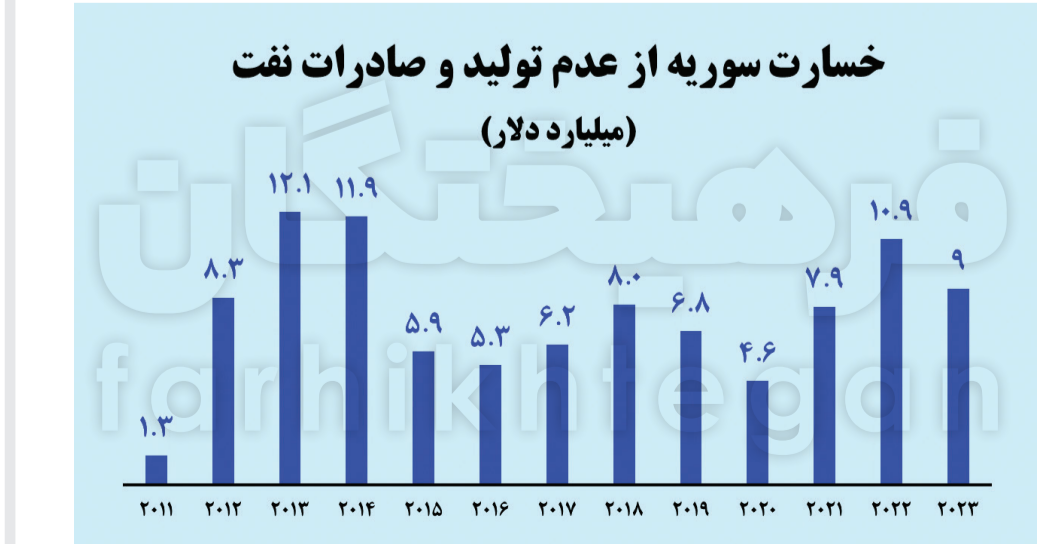
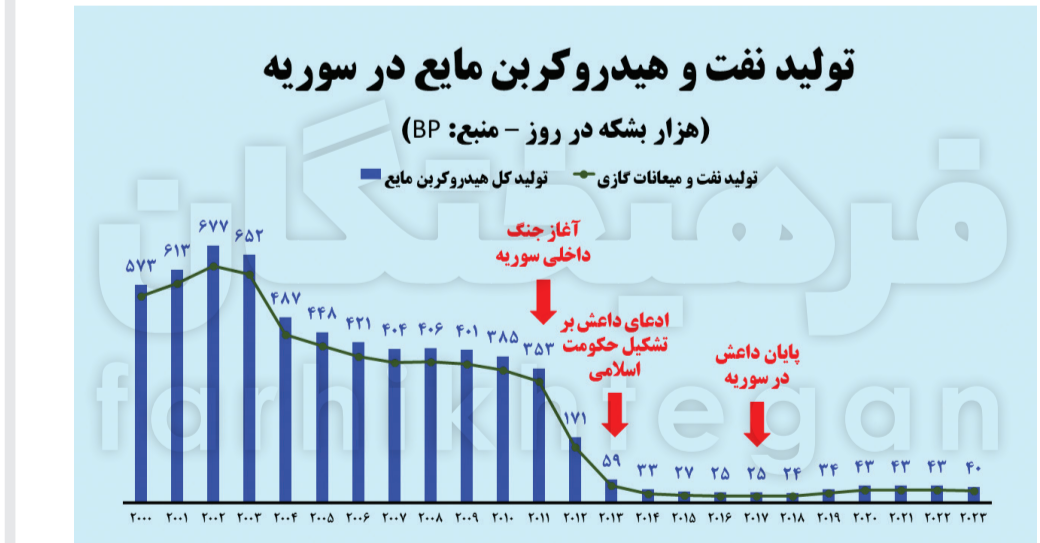
باوقوع جنگ داخلی در سوریه از سال ۲۰۱۰، صنعت نفت و گاز این کشور روی ریل نابودی قرار گرفت و حتی بعد از نابودی داعش نیز اتفاقی چندین موشی برای بهبود وضعیت نیفتاد. طبق آمار موسسه بریتیش پترولیوم (BP)، کشور سوریه حدود ۲٫۵ میلیارد بشکه، ذخایر نفت قابل استحصال دارد که این رقم معادل ۰٫۳ درصد از کل منابع نفتی خاور میانه است. طبق نمودار گزارش حاضر، تولید روزانه نفت سوریه حتی تا رقم ۶۷۷ هزار بشکه در سال ۲۰۰۲ افزایش یافت ولی این رقم تا سال ۲۰۱۰ به ۳۸۵ هزار بشکه رسید که به اعتقاد کارشناسان بی توجهی به سرمایه‌گذاری در این صنعت دلیل این افت بوده است. اما باوقوع جنگ داخلی از سال ۲۰۱۱، تولید نفت سوریه سقوط کرد و به ۳۳ هزار بشکه در روز در سال ۲۰۱۴ رسید. نکته جالب اینکه از پایان کار داعش در سوریه در سال ۲۰۱۷ تا پایان حکومت بشار اسد در سال ۲۰۲۴، میزان تولید نفت این کشور تغییر محسوسی نکرد و در حدود ۳۰ تا ۴۰ هزار بشکه در روز باقی ماند و مابقی نفت این کشور نیز توسط آمریکا به غارت می‌رفت. تا پیش از آغاز جنگ داخلی، سوریه حدود ۱۵۰ هزار بشکه در روز نفت خود را عمدتاً به مقصد کشورهای اروپایی صادر می‌کرد اما یک سال پس از آغاز جنگ، یعنی در سال ۲۰۱۳ میزان صادرات نفت سوریه صفر شد و این موضوع تاکنون برقرار است.

حسارت نفتی ۱۰۰ میلیارد دلاری سوریه

اگر تولید نفت سوریه از سال ۲۰۱۱ تاکنون همان سطوح پیش از وقوع جنگ داخلی را حفظ می‌کرد میزان درآمدزایی نفتی این کشور حدود ۱۰۰ میلیارد دلار (۹٫۸ میلیارد دلار) افزایش می‌یافت. به بیان دیگر طبق نمودار دوم این گزارش جنگ داخلی سالانه فقط در بخش نفت ۷٫۵ میلیارد دلاره به کشور سوریه خسارت وارد کرد.

ترافیک ۲۴ ساعته در پمپ‌بنزین‌های سوریه

سوریه دو پالایشگاه نفتی به نام‌های «بانیناس» و «حمص» دارد که ظرفیت این دو واحد پالایشی به ترتیب ۱۳۰ و ۱۱۰ هزار بشکه در روز است. تا پیش از وقوع جنگ داخلی، سوخت مورد نیاز کشور سوریه از جمله بنزین و گازوئیل توسط این دو پالایشگاه تولید و تامین می‌شد. البته در دوره جنگ فعالیت پالایشگاه حمص به دلیل خسارت وارده از سوی داعش متوقف شد و در ۱۰ سال گذشته با ظرفیتی کمتر از ۲۰ هزار بشکه در روز فعالیت می‌کرد. بدین ترتیب تنها پالایشگاه فعال این کشور پالایشگاه بانیناس است



اقتصاد

چهارشنبه ۲۱ آذر ۱۴۰۳
شماره ۴۳۰
FARHIKHTEGANDAILY.COM
FARHIKHTEGANONLINE